

El somni de la llebre

Luis Buñuel

Gabriel Figueroa

Exposició 28/4 — 27/8/2023

Cicle de cinema 27/4 — 21/5/2023

Una exposició i un cicle exploren la col·laboració de Luis Buñuel amb el director de fotografia mexicà Gabriel Figueroa

‘El somni de la llebre. El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa’, comissariada per Héctor Orrozco i Javier Espada, es podrà visitar a la sala d’exposicions de la Filmoteca del 27 d’abril al 27 d’agost.

L’exposició, coproduïda per la Filmoteca de Catalunya i la Fundación Televisa de Mèxic, es completa amb el cicle ‘Univers Buñuel’, que proposa un diàleg entre els set films realitzats pel cineasta amb Gabriel Figueroa i altres del seu imaginari.

Exposició

El somni de la llebre.

El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa

Del 28 d'abril al 27 d'agost de 2023

Inauguració: dijous 27 d'abril

18.00 h Projectió de *Simón del desierto* (L. Buñuel, 1965)

18.45 h Presentació a càrrec d'Héctor Orozco, comissari de l'exposició, i de Gabriel Figueroa, fill de Gabriel Figueroa i fotògraf.

Sala Laya i sala d'exposicions

Buñuel i Figueroa van col·laborar en set pel·lícules entre el 1950 i el 1964. Tot i tenir poc en comú, des de la primera col·laboració a *Los olvidados* (1950), van establir un diàleg creatiu que va derivar en pel·lícules com *Él* (1953), *Nazarín* (1959) o *El ángel exterminador* (1962).

L'exposició, comissariada per Héctor Orozco i Javier Espada i coproduïda per la Filmoteca de Catalunya i Fundación Televisa, convida l'espectador a endinsar-se en l'univers d'obsessions del cineasta (estètiques, narratives, polítiques, religioses, sexuals...), que oscil·len entre el somni i la vigília, i que tant es projecten a la gran pantalla com a l'espai infinit de les nostres pupil·les.

Horaris:

De dimarts a divendres, de 10 a 14 h i de 16 a 21 h. Dissabte i diumenge, de 16 a 21 h.

Entrada gratuïta.

Activitats paral·leles

Buñuel Documental

Visita a l'exposició i projecció de *Las Hurdes. Tierra sin pan* (L. Buñuel, 1933) a càrrec de Mercè Ibarz.

Dimarts 9 de maig a les 18.30 h
Sala d'exposicions i Sala Laya

Buñuel: diàlegs per odiar els rics i estimar els subalterns

Aproximació interdisciplinària a l'exposició a càrrec de Víctor Ramírez Tur.

Dimarts 23 de maig a les 18.30 h
Sala d'exposicions

Conversa entre Albert Serra i Artur Tort

Referents, atmosferes, poètiques...
La relació entre el cineasta i el director de fotografia.

Dimecres 14 de juny les 19 h
Sala Laya

Buñueliana

Presentació de la revista *Buñueliana* i visita a l'exposició a càrrec de Jordi Xifra.

Dimarts 27 de juny a les 19.15 h
Biblioteca i sala d'exposicions

El somni de la llebre.

El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa

Octavio Paz va dir: “Un home encadenat en té prou amb tancar els ulls per tenir el poder de fer esclatar el món”; i jo afegeixo, parafrasejant-lo: n’hi hauria prou que la pupil·la blanca de la pantalla pogués reflectir la llum que li és pròpia per fer esclatar l’univers.

Luis Buñuel

La gent assenyada del camp solia dir que les llebres no dormen, dormisquegen; la seva nit transcorre entre el somni i la vigília, en aquesta esfera que és tan pròpia de l’obra de Luis Buñuel, màxima figura del surrealisme cinematogràfic. Aragonès, nascut a Calanda el 1900 i nacionalitzat mexicà el 1949, Luis Buñuel Portolés va ressorgir com a director a la seva nova pàtria després de més d’una dècada allunyat dels platós de rodatge. A Mèxic va dirigir vint de les seves trenta-dues pel·lícules i el director de fotografia Gabriel Figueroa —un dels grans mestres del segle XX— va ser el còmplice en set d’aquestes pel·lícules estranyes i provocadores: *Los olvidados* (1950), *Él* (1952), *Nazarín* (1958), *La fièvre monte à El Pao / Los ambiciosos* (1959), *The Young One / La joven* (1960), *El ángel exterminador* (1962) i *Simón del desierto* (1964).

Luis Buñuel i Gabriel Figueroa durant el rodatge de *La joven*, 1960.
Arxiu Gabriel Figueroa.

No tenien res en comú el mag dels filtres que va construir un Mèxic idealitzat sobre les pantalles de cinema i el director d'estirp surrealista que desconfiava de la bellesa prefabricada. Res, tret de l'aversion compartida pel règim colpista i conservador de Francisco Franco. Tanmateix, la confrontació d'idees entre aquests dos creadors va derivar en una amistat profunda i duradora i en set pel·lícules en què el talent de Figueroa es va posar al servei de les obsessions (estètiques, narratives, polítiques, religioses, sexuals...) de Buñuel. "El cinema és el millor instrument per expressar el món dels somnis, de les emocions i de l'instint", va escriure el director.

El 1950, després d'un parell de pel·lícules filmades sota les rígides estructures comercials de la indústria, Luis Buñuel va emprendre el rodatge de *Los olvidados*. La pel·lícula, dotada d'un alè poètic perturbador, portava a la gran pantalla la vida d'un grup de joves que malviven en les perifèries de Ciutat de Mèxic.

Los olvidados (L. Buñuel, 1950). Arxiu Gabriel Figueroa.

Buñuel es va convertir en una mena de reporter, visitava els suburbis desfavorits i el Tribunal de Menors, feia fotos i prenia notes, llegia expedients penals i diaris sensacionalistes: "Vida i només vida! No he injectat cap literatura a la meua pel·lícula, sinó elements de les ciències socials, i crec que els col·laboradors han respost. El gran Gabriel Figueroa, trobant-se amb situacions diferents de les que havia treballat darrerament, ha respost com el que és. Ha fet una fotografia meravellosa, essencialment funcional, lligada a l'acció", va declarar Buñuel en una entrevista.

Amb *Los olvidados*, Buñuel va guanyar el premi a Millor Direcció al Festival de Cinema de Cannes el 1951. Entre les personalitats que van donar suport públicament a la pel·lícula hi havia els poetes Octavio Paz, Jacques Prévert i Jean Cocteau, el cineasta Vsévolod Pudovkin i el pintor Marc Chagall, entre d'altres. Aquesta obra mestra ha arribat en immillorables condicions fins als nostres dies gràcies al fet que la UNESCO la va declarar Memòria del Món el 2003.

El 1952, Buñuel i Figueroa van filmar *Él*, adaptació de la novel·la de Mercedes Pinto sobre el retrat d'un paranoic, protagonitzada per Arturo de Córdova. Aquesta és una de les pel·lícules preferides del seu director (tot i que el seu pas per les taquilles i els festivals va ser discret), que fins i tot va declarar: "Potser és la pel·lícula en què més he posat de mi mateix. Hi ha alguna cosa meva en el protagonista." Així ho confirma una llista —al dors de la pàgina seixanta del seu guió— on descriu els diferents tipus de peus que han d'aparèixer a l'escena del lavatori, un fetitxe recurrent a la seva filmografia.

Fotografia del rodatge d'*Él* (L. Buñuel, 1953). Còpia actual. Arxiu personal de Buñuel.

Buñuel i Figueroa es van tornar a trobar el 1958, al set de *Nazarín*, adaptació de la novel·la de Benito Pérez Galdós sobre les desventures del clergue Nazario Zaharín. La pel·lícula va triomfar a Cannes i va guanyar el Gran Premi Internacional, i va tenir el suport públic dels directors John Huston, Juan Antonio Bardem i Emilio, el Indio, Fernández i, novament, d'Octavio Paz.

Va ser [...] durant aquest rodatge quan vaig escandalitzar Gabriel Figueroa, que m'havia preparat un enquadrament estèticament irreprotxable, amb el [volcà] Popocatepetl al fons i els inevitables núvols blancs —va escriure Buñuel a *Mi último suspiro*—, el que vaig fer va ser, simplement, girar mitja volta la càmera per enquadrar un paisatge trivial, però que em semblava més real, més proper. No m'ha agradat mai la bellesa cinematogràfica prefabricada, que, sovint, fa oblidar el que la pel·lícula vol explicar i que, personalment, no em commou.

Buñuel juntament amb Gabriel Figueroa a Jonacatepec, Mèxic durant el rodatge de *Nazarín* (L. Buñuel, 1958). Fotografia fixa, Manuel Álvarez Bravo, còpia actual. Fundació Televisa.

Les següents col·laboracions van ser *La fièvre monte à El Pao / Los ambiciosos* i *The Young One / La joven*, dues coproduccions estrangeres filmades a Acapulco, considerades entre l'obra menor de Buñuel (i també de Figueroa). La primera, franco-mexicana, protagonitzada per María Félix i Gérard Philipe, un dels mites del cinema francès d'aquells anys; i la segona, coproduïda amb els Estats Units, que denunciava la segregació racial al sud d'aquell país i va merèixer una Menció Especial del Jurat a Cannes el 1960.

Fotografia del rodatge d'*El ángel exterminador* (L. Buñuel, 1962).
Còpia actual. Arxiu personal de Buñuel.

El 1962, Buñuel va convidar Figueroa per fotografiar la desconcertant *El ángel exterminador*, crònica de l'enfonsament de la moral burgesa. El 2 de maig d'aquell any, la revista *Cine Mundial* es va fer ressò de la seva filmació a l'article "Gabriel Figueroa y Luis Buñuel, pareja del apocalipsis". També van treballar junts a l'última pel·lícula de Buñuel a Mèxic, un projecte inconclús, però amb una autoria d'empremta profunda, *Simón del desierto*. La història de Simeó Estilita, un asceta temptat per un dimoni amb forma de dona, es va haver de suspendre per manca de pressupost, però Buñuel se les va empescar per acabar-la amb una durada de migmetratge, 43 minuts.

Entre els documents que preserva l'arxiu de Gabriel Figueroa, es troba per exemple, una invitació de Buñuel a Figueroa per participar amb ell en una conferència com el seu fotògraf de capçalera, o un guió sorgit de xerrades de sobretaula en què els escriptors Carlos Fuentes i Carlos Monsiváis proposaven a Buñuel i Figueroa fer una pel·lícula, *El dolor de vivir*, burlant-se dels arquetips del cinema mexicà (l'àvia amorosa, la mare soferta, la mala dona, el seductor infal·lible, el marit pocavergonya...), així com també, un gran nombre de fotografies i cartes personals, donen compte de la complicitat que també fora del set de rodatge, hi havia entre aquests dos cineastes.

Per a Buñuel, "el cinema sembla una imitació involuntària del somni. La nit que envaeix de mica en mica la sala cinematogràfica equival a l'acció de tancar els ulls. És llavors quan comença, sobre la pantalla i al fons de l'home, la incursió a l'inconscient: [...] el temps i l'espai es fan flexibles, s'estrenyen o s'eixamplen a voluntat, i l'ordre cronològic ja no correspon a la realitat".

Amb *El somni de la llebre. El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa*, la Fundació Televisa i la Filmoteca de Catalunya conviden a endinsar-se en aquest univers d'obsessions que oscil·len entre el somni i la vigília, que tant es projecten a la gran pantalla com a l'espai infinit de les nostres pupil·les.

Héctor Orozco

Comissari de l'exposició

Fotografia del rodatge de *Simón del desierto* (L. Buñuel, 1965). Còpia actual. Fundació Televisa.

El somni de la llebre.
El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa

Comissariat

Héctor Orozco

Javier Espada

Cap de programació, exposicions i serveis educatius Filmoteca de Catalunya

Marina Vinyes Albes

Coordinació de l'exposició Filmoteca de Catalunya

Núria Expósito

Esther Vilà

Suport a la coordinació d'exposicions

Abbi Cervera

Júlia Gonell

Disseny d'espai i disseny gràfic

Taller Estampa

Edició audiovisual i muntatge tècnic

Taller Estampa amb la col·laboració de Xavier Gibert

Producció i muntatge

Grop Exposicions i Museografia

Il·luminació

ILM

Traducció, revisió i correcció lingüístiques

Traducciones y Tratamiento de la Documentación

Materials originals

Javier Espada / Tolocha producciones

Presidenta executiva Fundación Televisa

Alicia Lebrija Hirschfeld

Coordinadora d'Arts Visuals Fundación Televisa

Duani Castelló

Agraïments

Óscar Arce, Rafael Buñuel, Gabriel Figueroa, Filmoteca de la UNAM (Mèxic) i Filmoteca Española.

Coproducció de

Amb la col·laboració de

Cicle

Univers Buñuel

Del 27 d'abril al 20 de maig

L'exposició *El somni de la llebre. El cinema de Luis Buñuel i Gabriel Figueroa* s'acompanya d'un cicle que proposa un diàleg entre les set pel·lícules realitzades a Mèxic amb Gabriel Figueroa i altres produccions franceses i espanyoles del cineasta, així com altres films que orbiten per l'univers Buñuel.

El cicle *Univers Buñuel* revisa a partir de les col·laboracions de Buñuel amb el director de fotografia mexicà els vasos comunicants en la seva obra i amb d'altres films que pivoten entorn del seu món.

Són set emparellament temàtics, com el que relaciona *Simón del desierto* amb *La via láctea* o *Los olvidados* amb la seva inspiradora, *Sciucchià* de Vittorio de Sica. Altres connexions estan marcades per el desig dels homes madurs per

les noies joves en paratges exòtics que emmiralla *The Young One* amb *The Night of the Iguana*, també fotografiada per Figueroa; la burgesia presa de la seva absurditat moral que fa dialogar la claustrofòbia d'*El ángel exterminador* amb *Le Charme discret de la bourgeoisie*; l'amor tòxic i possessiu d'*Él* es correspon amb el d'*El esqueleto de la señora Morales*, ambdues amb Arturo de Córdova i guió de Luis Alcoriza; la fascinació que sentia pel dramatisme de l'òpera italiana uneix *La fièvre monte à El Pao* amb *Tosca*, mentre que l'"única influència" del cineasta, Benito Pérez Galdós, emparenta *Nazarín* amb *Tristana*.

Sessions inaugurals del cicle

Simón del desierto

LUIS BUÑUEL, 1964. Int.: Claudio Brook, Silvia Pinal, Hortensia Santoveña, Jesús Fernández Martínez, Enrique Álvarez Félix. Mèxic. VE. 43'. Arxiu digital.

Simeó Estilita va ser l'asceta que va passar trenta-set anys dalt d'una columna dedicant-se a la pregària i la meditació i enfrontant-se a les diferents temptacions del diable. Per problemes amb el productor Gustavo Alariste, el film va quedar inacabat però es va estrenar com a migmetratge.

Dijous 27 d'abril 18.00 h / Sala Laya

18.45 h Presentació a càrrec d'Héctor Orozco, comissari de l'exposició, i de Gabriel Figueroa, fill de Gabriel Figueroa i fotògraf.

Buñuel, un cineasta surrealista

JAVIER ESPADA, 2021. Espanya. VE. 83'. DCP.

Luis Buñuel va mantenir referències contínues als postulats surrealistes durant tota la seva carrera cinematogràfica a Mèxic, França i Espanya. Aquest film amplia la visió que l'especialista Javier Espada, qui ha col·laborat amb l'exposició, ha anat oferint d'una trajectòria diversificada però absolutament coherent amb un singular univers creatiu.

Divendres 28 d'abril 18.30 h / Sala Laya

Presentació a càrrec de Javier Espada, co-comissari de l'exposició.

Altres sessions del cicle

La voie lactée *La via làctia*

LUIS BUÑUEL, 1968. Int.: Paul Frankeur, Laurent Terzieff, Alain Cuny, Edith Scob, Michel Piccoli, Agnès Capri, Pierre Clémenti. França. VOSE. 105'. DCP.

Dijous 27 d'abril / 21.00 h Sala Laya

Diumenge 30 d'abril / 18.00 h Sala Laya

La voie lactée

Los olvidados

LUIS BUÑUEL, 1950. Int.: Roberto Cobo, Alfonso Mejía, Miguel Inclán, Estella Inda, Ramón Martínez, Francisco Jambrina. Mèxic. VE. 88'. Arxiu digital.

Divendres 28 d'abril / 17.00 h Sala Chomón

Dissabte 29 d'abril / 21.00 h Sala Chomón

Sciuscià

VITTORIO DE SICA, 1946. Int.: Franco Interlenghi, Rinaldo Smordoni, Aniello Mele, Bruno Ortensi, Emilio Cigoli, Gino Saltamerenda. Itàlia. VOSC. 93'. DCP.

Divendres 28 d'abril / 20.30 h Sala Chomón

Diumenge 30 d'abril / 21.00 h Sala Chomón

Simón del desierto

LUIS BUÑUEL, 1964. Int.: Claudio Brook, Silvia Pinal, Hortensia Santoveña, Jesús Fernández Martínez, Enrique Álvarez Félix. Mèxic. VE. 43'. Arxiu digital.

Dissabte 29 d'abril / 18.00 h Sala Chomón

Él

LUIS BUÑUEL, 1952. Int.: Arturo de Córdova, Delia Garcés, Luis Beristáin, Aurora Walker, Carlos Martínez Baena, Rafael Banquells. Mèxic. VE. 92'. DCP.

Dimarts 2 / 21.00 h Sala Laya
Diumenge 7 / 18.00 h Sala Chomón

El esqueleto de la señora Morales

ROGELIO A. GONZÁLEZ, 1959. Int.: Arturo de Córdova, Amparo Rivelles, Elda Peralta, Guillermo Orea, Rosenda Monteros. Mèxic. VE. 92'. 35mm.

Dimecres 3 / 18.00 h Sala Laya
Divendres 5 / 21.00 h Sala Laya
Sessions gratuïtes

Nazarín

LUIS BUÑUEL, 1958. Int.: Francisco Rabal, Marga López, Rita Macedo, Ignacio López Tarso, Ofelia Guilmain, Luis Aceves Castañeda. Mèxic. VE. 94'. DCP.

Dimecres 3 / 21.00 h Sala Laya
Dissabte 6 / 18.00 h Sala Laya

Nazarín

Tristana

LUIS BUÑUEL, 1970. Int.: Catherine Deneuve, Fernando Rey, Franco Nero, Lola Gaos, Jesús Fernández, Antonio Casas. Itàlia-França-Espanya. VE. 98'. 35mm.

Dijous 4 / 17.00 h Sala Chomón
Dissabte 6 / 21.00 h Sala Chomón

La fièvre monte à El Pao *La febre puja a El Pao*

LUIS BUÑUEL, 1959. Int.: Gérard Philipe, María Félix, Raoul Dantes, Jean Servais, Víctor Junco, Andrés Soler, Domingo Soler. Mèxic-França. VOSC. 100'.

Dimarts 9 / 21.00 h Sala Laya

Dissabte 13 / 20.00 h Sala Laya

La fièvre monte à El Pao

Tosca

CARL KOCH, JEAN RENOIR, 1940. Int.: Imperio Argentina, Michel Simon, Rossano Brazzi, Massimo Girotti, Clara Candiani. Itàlia. VOSC. 100'. 35mm

Dimecres 10 / 18.00 h Sala Laya

Diumenge 14 / 21.00 h Sala Chomón

The Young One *La noia jove*

LUIS BUÑUEL, 1960. Int.: Zachary Scott, Bernie Hamilton, Kay Meersman, Claudio Brook, Graham Denton. Mèxic-EUA. VOSC. 91'. 35mm.

Dijous 11 / 18.00 h Sala Laya

Dimecres 17 / 21.00 h Sala Laya

The Night of the Iguana *La nit de la iguana*

JOHN HUSTON, 1964. Int.: Richard Burton, Deborah Kerr, Ava Gardner, Sue Lyon, Grayson Hall, Cyril Delevanti, Mary Boylan, Gladys Hill. EUA. VOSC. 118'. DCP.

Divendres 12 / 17.00 h Sala Chomón

Dissabte 20 / 21.00 h Sala Chomón

El ángel exterminador

LUIS BUÑUEL, 1962. Int.: Silvia Pinal, Jacqueline Andere, Augusto Benedicto, Lucy Gallardo, Enrique Rambal, Claudio Brook, Luis Beristáin. Mèxic. VE. 95'.

Dijous 18 / 17.00 h Sala Chomón

Diumenge 21 / 21.00 h Sala Chomón

El ángel exterminador

Le charme discret de la bourgeoisie *L'encant discret de la burgesia*

LUIS BUÑUEL, 1972. Int.: Fernando Rey, Delphine Seyrig, Stéphane Audran, Bulle Ogier, Jean-Pierre Cassel, Michel Piccoli. Itàlia-França-Espanya. VOSC. 106'. DCP.

Divendres 19 / 21.30 h Sala Laya

Dissabte 20 / 18.00 h Sala Chomón